

Väljavõte Eesti saadiku Stockholmis Heinrich Laretei mälestustest

[---] Stokholmis andsin 24. juulil 1940 välisministri asetäitjale K. G. Westmanile üle järgmise sisuga noodi:

„Nagu teil teada, on asutus, mis ennast nimetab Eesti riigivolikoguks, 21. ja 22. juulil s. a. otsustanud kuulutada Eesti Vabariigi sotsialistlikuks nõukogude vabariigiks ja liita see NSV Liiduga, mille valitsusele esitatakse sellekohane vastuvõtmise palve.

Neid otsuseid ei saa lugeda põhiseaduslikkudeks ega rahva tõelise tahte avalduseks järgmistel põhjustel:

A. Selle nn. riigivolikogu valimine toimus Eesti Vabariigi põhiseaduse vastaselt muudetud valimisseaduse alusel ning Nõukogude Vene väeosade küünilise surve all, mis on vastuolus 28. septembril 1939 sõlmitud abistamispaktiga, milles NSV Liit kohustus austama Eesti Vabariigi suveräniteeti ja mitte vahele segama selle sisemistesse asjadesse.

B. Isegi tollest valimisseadusest, mida nii ebaseaduslikult muudetud, ei peetud kinni, kuna esineda lubati vaid ühel nn. „Töötava rahva liidu” nimekirjal ja kõik teised tühistati naeruväärsetel põhjendustel, väänates seadust.

Ka ei olnud valimistel kindlustatud valimiste saladus ja vabadus valimistest osa võtta või mitte. Oleks asjatu loetleda kõiki teisi seadusevastaseid toiminguid, mis iseloomustavad valimisi 14. ja 15. juulil.

C. Valimiste eel avaldatud platvormis, mis sisaldas ülesseatud monopolikandidaatide töökava, ei lausunud sõnagi kavatsusest kaotada Eesti Vabariigi iseseisvust ja liituda NSV Liiduga, millised loosungid toodi välja vaid pärast valimisi, seega valijaid ninapidi vedades.

Juba asjaolu, et võimalolev valitsus pidi tarvitama sellist alatut poliitilist petmist, näitab selgesti, et eestvedajad, kuigi nad tarvitasid kõige tugevamat pressit, ei julgenud siiski eesti rahvale avaldada oma salajasemaid ja äraandlikke kavatsusi, kartes viimase poolt halastamatut vastuseisu.

D. Isegi sel juhul, kui see nn. riigivolikogu oleks valitud seaduslikus korras, ei oleks tal õigus olnud muuta riigikorda ja ammugi mitte liita Eestit välisriigiga, sest Eesti Vabariigi põhiseadus nõuab, et kaks parlamenti kinnitavad põhiseaduse muudatused, enne kui neid võib välja kuulutada.

Peale selle viibib minul olevatel andmetel Vabariigi President Nõukogude Vene vägede valve all ja see asjaolu lubab kahelda, kas seadused, mis tema poolt 21. juunist alates avaldatud, on tema vabal tahtel tehtud ja kas nad kannavadki tema allkirja.

Kõike seda arvesse võttes leian mina, et ülaltähendatud nn. riigivolikogu otsustel kui aktidel, mis on toimunud Eesti põhiseadust jalge alla tallates ja rahvast pettes, puudub igasugune õiguslik ja moraalne maksvus ja et need aktid ei väljenda eesti rahva tõelist tahet, mispärast mina ei saa neid pettuse, vägivalla ja seaduse rikkumise varal toimetulnud otsuseid siduvaks tunnistada eesti rahva kui ka minu kui selle rahva esindaja kohta.

Sel põhjusel ma avaldan eesti rahva soovi, paludes majesteedi valitsust, et see ei tunnistaks muudatusi, mis on tehtud minu maa rahvusvahelisele staatusele vägivalla ja surve jõudude poolt.

Palun vastu võtta, härra minister, minu kõige kõrgem lugupidamisavaldus.”

Täienduseks lisasin veel suusõnalisi seletusi, avaldades ühtlasi kartust, et Nõukogude okupatsioon võib eesti rahvale saatuslikuks saada, kuna Moskvas on juba varem hautud mõtet likvideerida barjäär, mis kogu aja on takistanud Vene väljatungi Läänemerele ja tema taotlust saada Läänemere peremeheks.

Lugedes noodi läbi, avaldas K. G. Westman oma kaastunnet, mis silmanähtavalt tuli südamest. K. G. Westman isiklikult oli tuntud Balti riikide sõbrana ja meie esindajatelt Rahvasteliidus olen kuulnud vaid kiitvaid sõnu koostöö kohta

K. G. Westmaniga. „Kuid,” – lisas Westman juurde – „Rootsi ei saa jätta tunnustamata tekkinud olukorda.” Sellest selgus, et Rootsi oli tunnustanud Eesti inkorporeerimist N. Liitu vähemalt *de facto*. Et ta seda oli tunnustanud ka *de iure*, selgus tükk aega hiljem. [---]

Heinrich Laretei. Rootsi ei saa jätta tunnustamata faktilist olukorda. – Eesti riik ja rahvas Teises maailmasõjas, 5. Stockholm, 1957, lk. 170–171.